

Pau Planas, bloc NO-RES, 9 de juliol de 2014

NOVA REMESA DE CONTES BARDERIANES (2013)

Amb "Els Nens del Sac", editat pel Cep i La Nansa, ja en són cinc les remeses de contes que ha publicat l'escriptor Damià Bardera aquests darrers anys. D'entrada, si a algú que s'interessa per la seva obra li explico que es tracta d'un autor català que escriu sobre ulls de vidre i dits amputats, l'induiré a l'error de pensar que l'escriptor en qüestió vol cridar l'atenció, vol "provocar", en el mal sentit de l'expressió. Podria ser fàcilment imaginable una tipologia de relats morbosos i buits que exalten la violència com una finalitat plaent en si mateixa. Però no, no es tracta d'aquesta mena de literatura. De fet, en alguns aspectes està a les antípodes. L'aposta estètica de Bardera a Els Nens del Sac, clarament continuista respecte a l'obra anterior, certament està basada en una tirada cap allò macabre, però està confeccionada més aviat amb dosis acurades i controlades de truculència, amb contrastos suggestius, executats a partir d'un reservori ric de cultura popular i literària. Parlem de contes transgressors i innovadors que desconcerten i estimulen perquè el desplegament de la violència té un caràcter ambivalent, i està perpetrat per personatges insòlits. No hi ha una proposta maniquea, sinó una exposició de rols ambigus que trenquen els esquemes estètics culturalment adquirits, generalment assumits i interioritzats acríticament. Així doncs, la sang, la femta, l'agressió, no apareixen de manera descuidada i morbosa, ni tan sols prolífica, sinó que són elements ben integrats en una proposta literària sòlida i eficaç, i estan introduïts d'una manera naturalitzada, fins i tot amena. D'alguna manera, l'autor utilitza la truculència com si es tractés de material literari comú, habitual, normalitzat, i, partint d'aquesta normalització, es concentra en crear els contes eficaços "de tota la vida". Parlem, per tant, d'un "gore" molt contingut, decantat cap al surrealisme, sense excessos, ben dosificat en alguns contes, i fins i tot testimonial i simbòlic en d'altres.

Un dels elements destacables dels contes dels Nens del Sac és la capacitat fecunda, prodigiosa podríem dir, de l'autor per recrear contes clàssics, refregir-los, mesclar-los, estirar-los, distorsionar-los, convertir-los en matèria d'experimentació reiterada. I la capacitat, a la vegada, de mesclar aquests contes amb material més pròpiament barderià: em refereixo a una constància d'elements presents en el conjunt dels contes, ja siguin escenaris repetits –per exemple: l'agonia dins una ambulància–, l'ús recurrent de certs personatges, com ara el pallasso decadent, o la proliferació d'objectes anguniosos com són les cames de fusta, les dents postisses, els ulls de vidre, les escopetes i els ganivets.

En l'obra de Bardera, la imatgeria formal és clarament el centre, potser situable en un mateix pla o fins i tot per sobre del “fons” que l'autor vol comunicar (realment, quan s'escriu, es planifica un missatge, o més aviat sorgeix de manera inconscient?). En tot cas, es tracta d'una tipologia d'imatges i personatges, alguns ja vells coneguts provinents de publicacions anteriors, que funcionen com a icones simbòliques, o més aviat mítiques, vinculades als contes infantils, a allò ancestral, o inconscient. Les històries estan farcides de contrastos esmolats i cruels enmig d'escenaris càndids i fets dolorosos: un pare i un fill que adornen l'arbre de Nadal sense la mare, que “va fotre el camp i no n'han sabut mai més res”; un pallasso que només se sent bé a les festes infantils i al sofà de casa “amb una ampolla de whisky a la vora i una puta mig esdentegada”. Un nen que es vesteix amb una vella disfressa de militar i decapita un gos. Particularment genial és un dels contes més radicalment escatològics: “reformes”, un gag en cadena amb un crescendo hilarant i un final clavat. Intentant sintetitzar la forma i el fons d'Els Nens del Sac, diríem que l'autor ens presenta el món idíl·lic dels infants sempre fatalment violentat i destrossat per la quotidianitat adulta: l'ànec que fa amistat amb una nena esdevé àpat succulent als ulls d'una àvia pragmàtica. Un nen que encanona a una dona i li pregunta per la seva ideologia. Una gimcana que consisteix en menjar caramels emmetzinats. Podríem objectar que l'element cruel ja és present en els contes clàssics, replets d'un repertori ben ric de panxes esbudellades, sang i fetge, però la diferència és que, en els contes clàssics, els

animals solen fer de botxins: llops malvats, gats que es mengen ratetes. En canvi, en els contes d'en Bardera, són més aviat els humans els qui fan animalades. En l'apartat final del llibre, titulat bestiari, els animals són personatges centrals que, malgrat tot, fan un paper de víctimes: els humans, absolutament mancats d'escrúpols, superen en escriu la crueltat dels voltors, els gats i els cocodrils maltractats que hi apareixen.

Igualment destacable és, en segon lloc, la tècnica i l'eficàcia del conte estrictament, i més concretament, l'efecte del gir final, entès com a element primordial. Els girs finals són, sens dubte, elements claus per a assolir l'excel·lència: la història de l'arrancada brutal d'un fetge, en el context d'un joc de "metges" entre un nen i una nena, acaba de manera brillant, i innòcua, amb la feliç encertada final de l'òrgan que ha estat arrancat. I la història d'un recollidor compulsiu d'extremitats amputades acaba amb el problema de no saber què fer-ne d'una cama. També trobem, de vegades, finals pèrfids i cruels, com el de l'antropòleg que no té ni l'honor de poder morir cruspit pels caníbals que investiga, i acaba devorat pels porcs de la tribu, un conte en el que s'hi endevina la vinculació de l'autor amb el món universitari, tal i com passa també en la història circular "De quatre grapes".

Finalment, un tercer element que em sembla especialment destacable és l'ús de l'humor com a recurs per superar, o per redimir-se, precisament del pessimisme que reflecteixen els contes. Escrit en clau d'humor, el repertori de crueltats i barbaritats que ocorren en les històries barderianes no condueixen, al cap i a la fi, vers una sensació d'incomoditat. Els contes no escandalitzen, sinó que aporten diversió, estimulació, desafiament. Fan riure. Un humor foteta, potser empordanès. Un humor sovint càustic, aconseguit a partir de subtils observacions aparentment inoportunes, però que precisament actuen amb eficàcia per desvetllar una sensació d'absurditat. Un humor, en moltes ocasions, kitsch: un ull de vidre que esdevé ornament per l'arbre de Nadal, una cama amputada amagada entre uns pals de golf, un escriptor simbolista que es "fa pipí" a la dutxa. En

alguns casos puntuals, l'humor ens arriba en forma d'acudits finíssims dissimulats en una estructura de conte: seria el cas, clarament, dels diàlegs teatralitzats entre esquelets o entre caníbals que apareixen de tant en tant, intercalats entre els contes.

Estètica atrevida i truculenta. Tècnica impecable amb finals imprevistos i reeixits. I humor redemptor i humanístic. Aquest seria, resumint, el tríode a partir del qual s'eleva l'obra brillant de Damià Bardera... I no s'hi valen amputacions.